

RATNA MLADA MISA U SVETVINČENTU

Ivan GRAH
Župni ured Ližnjan

UDK 282 (497.5-2 Svetvinčenat) "1943" : 929
Bulešić, Miroslav
Pregledni rad
Primljeno 10. travnja 2000.

U ovom radu autor opisuje okolnosti i događaje oko svećeničkog ređenja i mlade mise domaćeg sina Miroslava Bulešića u Svetvinčentu 1943. g. Posebna pozornost posvećena je dvama izvješćima vođe partizanskog pokreta na Svetvinčenštini, Ivana Motike, iz svibnja i lipnja 1943. g. u kojima on mladomisničko slavlje Miroslava Bulešića opisuje kao napad na partizanski pokret u organizaciji samog Vatikana. Autor se u radu još koristio izjavama Antuna Cukarića, tadašnjeg župnika u Svetvinčentu, svećenika Ivana Pavića koji je bio imenovan u spomenutim izvješćima te samog Ivana Motike.

Bogoslov Miroslav Bulešić, domaći sin iz sela Čabrunići, studirao je teologiju u Rimu, odakle ga je porečko-pulski biskup Raffaele Radossi pozvao kući u drugom polugodištu 1942. – 1943. akademske godine te ga je zbog pomanjkanja svećenika na župama zaredio za svećenika u rodnoj župnoj crkvi 11. travnja 1943. godine. U istoj je crkvi Sv. Vinka mučenika promisio na uskršni ponedjeljak 26. travnja iste godine.¹

Domaći župnik Antun Cukarić² pobrinuo se da se mlada misa što svećanije proslavi te da se župljani duhovno obogate mladomisničkim slavljem. Zato je pozvao u pomoć pulskog katedralnog kapelana Ratimira Beletića.³ U crkvi su se održavali susreti, pobožnosti, nagovori i ispovijedi. Diljem Europe ratovalo se, gotovo svi mlađi župljani bili su na raznim bojišnicama u Africi, Rusiji, Grčkoj, Albaniji i pokoji u Jugoslaviji. U Italiji je

1 Marijan BARTOLIĆ, *Miroslav Bulešić*, Pazin 1990., str. 31 – 38; Antun MILOVAN, *Svjedok vjere Miroslav Bulešić*, Poreč 1996., str. 29 – 31.

2 Antun Cukarić (1916. – 1973.), rodom iz župe Juršići, za vrijeme rata župnikovao je u Svetvinčentu gdje je na vrijeme uvidio kamo smjera partizanski pokret i prekinuo suradnju te je zbog toga bio svrstan u grupu svećenika oportunističkih.

3 Ratimir Beletić (1919. – 1947.), rodom iz Svetoga Bartula kod Motovuna, službovao je u Raši i u pulskoj katedrali. Smrtno je stradao, nesretnim slučajnim ili namjernim potezom na graničnoj savezničko-partizanskoj crti kod Pule.

vladao fašizam, iz Njemačke je prijetio nacizam, a s istoka bezbožni komunizam koji su tzv. *ribelli*, kasnije prozvani partizani, sustavno uvodili u Istru pod krinkom oslobađanja od fašističkoga jarma.⁴ Svećenici su u svojim propovijedima i nastupima često govorili protiv neprijatelja vjere i morala udarajući naročito po bezbožnoj komunističkoj ideologiji čiji su se protuvjerski plodovi pokazali u španjolskoj revoluciji. Svećenicima je bila dobro poznata enciklika pape Pija XI. *Divini Redemptoris* kojom je 19. ožujka 1937. osudio komunizam, a nešto ranije i nacizam.⁵ Porečko-pulski biskup Trifun Pederzoli (1913. – 1941.) preporučio je svećenicima da 10. ožujka 1937. održe u svim župama s vjernicima svečano bogoslužje za komunističke žrtve u Španjolskoj,⁶ dok je tršćansko-koparski apostolski administrator Carlo Margotti naredio da svi župnici pročitaju vjernicima za vrijeme korizmenih nedjeljnih misa zajedničko pastirsko pismo biskupa Triju Venecija *Pogibao komunizma* od 24. siječnja 1937. godine.⁷

U ratnim je godinama na kormilu Katoličke crkve bio papa Pio XII. koji je čvrstom rukom i dosljedno crkvenim načelima vodio povjereni mu narod. Ista su načela branili i propovijedali i istarski svećenici. Hrvati su za razliku od Talijana bili oprezniji kad se Istrom počeo potajno širiti partizanski pokret. Oni su bili za nacionalno oslobođenje i pripojenje Hrvatskoj, ali ne pod vodstvom komunističke ideologije. Prema pisanju Bože Milanovića pulski je prefekt naredio nižim vlastima da budno prate djelovanje klera po župama, a porečko-pulskom biskupu Raffaelu Radossiju spočitnuo je što su njegovi svećenici ravnodušni prema širenju komunizma, "*opasnom za europsku civilizaciju i katolicizam.*"⁸

U takvim su povijesnim okolnostima tekle i pripreme za mladu misu Miroslava Bulešića u Svetvinčentu. Tom su izvanrednom događaju posvetili pozornost ne samo žitelji Čabrunića i okolnih sela, nego i ostali župljani Svetvinčenta, Hrvati i Talijani. Čak su i predstavnici općinskih vlasti dočekali mladomisnika na ulazu u Svetvinčenat i zaželjeli mu dobro-

4 Božo MILANOVIĆ, *Istra u dvadesetom stoljeću*, 2, Pazin 1996., str. 48 i dalje.

5 *Folium Dioecesis Parentino-Polensis*, Poreč 1937., str. 46 – 47.

6 Isto, str. 41.

7 Zajednički pastirski list biskupa Triju Venecija *Pogibao komunizma*, Trst 1937. Izašlo posebno na talijanskom i hrvatskom jeziku. Vjerojatno zbog odugovlačenja s prijevodom župnici su ga primili tek sredinom svibnja 1937. Jedan je primjerak sačuvan u crkvenom arhivu u Pićnu.

8 Božo MILANOVIĆ, n. dj., str. 51 i 55.

došlicu.⁹ Na mladoj je misi propovijedao na talijanskom i hrvatskom jeziku vlč. Zvonimir Brumnić.¹⁰ Hrvatska se riječ rijetko čula u svetvinčentskoj crkvi. Mladomisnik je tiskao spomen-sličice na hrvatskom jeziku samo za rodbinu, uzvanike i prijatelje, dok se vjernicima u crkvi dijelila ona s lakonskim napisom *D(on) Miro 1943*. Dijelovi Hrvatske i Dalmacija bili su tada pod talijanskom okupacijom te je bilo opasno u Istri isticati hrvatsku pripadnost, jer je takvim osobama prijetilo zatočeništvo u južnu Italiju ili na otocima. Pojavom partizanskoga pokreta, posebno tijekom 1943. godine, talijanske su vlasti, predosjećajući gubitak rata, nešto popustile prema inrodcima (*allogeni*) i čak tiskali neke letke na hrvatskom jeziku protiv komunizma koji je prodirao iz Jugoslavije. Pokušali su na taj način pridobiti hrvatske vjernike i svećenike.¹¹

Partizanski su ideolozi i širitelji oslobodilačkoga pokreta ispočetka tajili komunističku ideologiju i isticali narodnosnu pripadnost te su na taj način naišli na djelomičnu suradnju narodnjaka i svećenika. Oni su očekivali mnogo više te su tijekom ratnih godina narodnjake svrstali ili u suradnike ili u narodne neprijatelje, a svećenike u razne grupe – pozivali su se ili na većinu ili na manjinu ili pak na dio svećenika. Istarski su svećenici u partizanskim izvješćima i dokumentima bili stalno vezani na Prokrustovu postelju.¹² Prvo partizansko izvješće takvoga sadržaja bilo je sastavljeno u "bazi 5" na Svetvinčenštini u svibnju 1943. godine. Obradio ga je i prepričao Mario Mikolić na *Pazinskom memorijalu* 1974. godine.¹³ Sastavio ga je Ivan Motika Franić, operativac zadužen za taj kraj, i poslao delegatu Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje Silviju Mileniću Lovri. Motika je nabrojio ove pojedinosti: 1. na Savičenštini svećenici pokušavaju osnovati organizaciju nalik na "bijelu gardu"; 2. seljaci traže obavijesti o NOP-u kod

9 Marijan BARTOLIĆ, n. dj., str. 36.

10 Zvonimir Brumnić rodio se u Lindaru 1912. Za vrijeme rata župnikovao je u Tinjanu gdje su ga potajno posjećivali čelnici partizanskoga pokreta i tražili njegovu suradnju. Suradivao je na narodnosnom planu i razišao se s komunistima zbog tzv. partizanskih "akcija", oružanih napada iz zasjeda na njemačke okupatorske jedinice s teškim posljedicama za narod. Pao je u nemilost i koncem ožujka 1945. bijegom u Trst spasio glavu. Umro 18. veljače 1999. u Lovrečici. Opširnije o tome vidi: Ivan GRAH, *Istarska Crkva u ratnom vihoru*, Pazin 1992., str. 149.

11 Božo MILANOVIĆ, n. dj., str. 48 – 59.

12 Ivan GRAH, n. dj., str. 51 – 55; Božo MILANOVIĆ, n. dj., str. 53.

13 Mario MIKOLIĆ, *NOP Istre: jesen 1943 – jesen 1944*, Pazinski memorijal, 6, Pazin 1977., str. 86 – 87; Ivan GRAH, n. dj., str. 51.

svećenika koji se sve više udaljavaju od NOP-a i prijete da će pred oltarom govoriti protiv partizana i Sovjetskoga Saveza; 3. svećenici rade to po uputama Vatikana, jer su pred Uskrs na ovom području boravila dva svećenika Istranina iz Rima – Pavić¹⁴ i još jedan (ime nepoznato)¹⁵ – i pozivali narod da ne vjeruje partizanima, jer da je odlučeno što će biti s Istrom nakon rata. Isti izvjestitelj, Ivan Motika, 9. lipnja 1943. u drugom je izvješću nadopunio rad spomenute dvojice svećenika tj. Pavića i bezimenoga suradnika riječima: "Oni su počeli neke sebi privržene vjernike i bogatije seljake, koji su bili naši simpatizeri, odvrćati od nas napadajući Sovjetski savez i partizane. Prema izvještaju bili su sakupili oko sebe 7 – 10 seljaka. U posljednje su vrijeme malo popustili i izgleda da će prestati sa svojim radom, jer uviđaju da je besmisleno voditi propagandu protiv nas, a k tome neki naši drugovi su otvoreno kazali tim svećenicima, da je to izdaja protiv našega naroda, te da će kao izdajice i neprijatelji naroda prije ili kasnije biti nemilosrdno kažnjeni od naroda, koji će im sam suditi."¹⁶ Puka izmišljotina! Mjesec dana nakon prvoga Motikinog izvješća u Svetvinčentu je ostao sam župnik Antun Cukarić, mladomisnik Miroslav Bulešić već je bio preuzeo župu Badernu, Ratimir Beletić djelovao je u Puli, a Ivan Pavić iz Rima se nije nikamo kretao do konca akademske godine 1942. – 1943. Ivan Pavić vruće je želio prisustvovati mladoj misi i povesti na oltar svoga ljubimca koga je bio spremio za sjemenište i kasnije ga očinski pratio tijekom njegova studija. Žrtvovao je svoj dolazak na mladu misu da ne kompromitira pred talijanskim vlastima mladomisnika i druge svećenike, a najviše sebe.

Herman Buršić, koji je detaljno opisao pojavu i razvitak NOP-a na Svetvinčenštini od 1941. do 1945. godine, spominje i djelovanje Ivana Motike, ali nije prepričao, čak ni spomenuo, njegova izvješća.¹⁷

U dužem razgovoru koji sam vodio s gospodinom Ivanom Motikom na njegov poziv u Rovinju 16. rujna 1993. godine rekao mi je da je on primljene vijesti o radu svećenika u Svetvinčentu proslijedio pretpostavljenima bez provjeravanja njihove istinitosti te da nije čuo ni za kakvo mladomisničko

14 Ivan Pavić (1898. – 1992.), Premanturac, svećenik, kanonik, doktor crkvenoga prava, profesor, pisac katekizama, poznati oporbenjak fašizmu i komunizmu. Opširnije o Ivanu Paviću vidi: *Istarska danica 1978.* i *Istarska danica 1993.*

15 Za Ivana Motiku nepoznati svećenik, "*Istranin iz Rima*", bio je već spomenuti Ratimir Beletić koji je također ranije studirao u Rimu (bilj. broj 3).

16 Mario MIKOLIĆ, n. dj., str. 87.

17 Herman BURŠIĆ, *Prilog proučavanju razvitka NOP-a na Savičenštini 1941 – 1945*, Prilozi o zavičaju, 3, Pula 1983., str. 153 – 181.

slavlje koje se spremalo i održalo u Svetvinčentu. Nevjerojatno, ako ne i tendenciozno, bilo je Motikino prešućivanje imena mladomisnika Miroslava Bulešića kao i samog dolaska biskupa Radossija u Svetvinčenat zbog njegova ređenja za svećenika 11. travnja 1943. godine. Izvješća su ipak bila sročena po nekom planu, iako su odudarala od istine i činjenica. Uspio sam ipak od drugih svjedoka saznati i opisati razlog zašto je svećenik Ivan Pavić bio prozvan u Motikinim izvješćima.¹⁸

Ivan Pavić između dva rata bio je poznat kao vatreni rodoljub i suradnik Bože Milanovića, progonili su ga fašisti te ga je biskup više puta morao premještati, dok ga konačno 1940. godine talijanske vlasti nisu prognale iz Motovunskih Novaka u Avellino, grad u južnoj Italiji. Porečko-pulski biskup Trifun Pederzoli¹⁹ isposlovao mu je od talijanskih vlasti da u Rimu upiše i pohađa studij crkvenoga prava te da mu se ukine zatočeništvo. Tako se mogao 1941. godine vratiti u Istru i neko vrijeme službovati u Vodnjanu pod stalnom paskom karabinjera i fašista te se, da izbjegne ponovno zatočeništvo, vratio u Rim i nastavio studij crkvenoga prava. Ljetne praznike 1943. proveo je u rodnoj Premanturi, odakle se više nije mogao vratiti u Rim i nastaviti studij zbog kapitulacije Italije 8. rujna iste godine. Biskup mu je povjerio župu Pomer kojom je upravljao do 1945. godine. Tijekom 1944. godine učio je engleski jezik, jer je bio uvjeren da će se saveznička vojska iskrcati u Istri. Svećenik Valentin Cukarić ispričao mi je kako su ponekad išli zajedno na kupanje, kako je glasno čitao engleski i povremeno pogled usmjeravao na pučinu. Zašto? Iščekivao je da će se svaki čas pojaviti savezničko brodovlje!

Ivan Pavić je 1930. službovao u Juršićima i spremao učenika Miroslava Bulešića da nakon jednogodišnjeg pohađanja goričke pripravnice stupi u prvi razred klasične gimnazije u koparskom sjemeništu. Očinski ga je pratio kroz gimnazijski i teološki studij, ali mu nije bilo omogućeno da sudjeluje na mladomisničkom slavlju svoga ljubimca u Svetvinčentu.²⁰ Nakon rata usko su surađivali, i kad je dr. Ivan Pavić saznao bolnu istinu o nasilnoj

18 Ivan GRAH, *Dr. Ivan Pavić oporbenjak fašizma i komunizma*, Istarska danica 1993., str. 106.

19 Trifun Pederzoli, porečko-pulski biskup (1913. – 1941.), rodio se u Kotoru, od talijanskih roditelja. Župnikovao je u Trstu, smatrao se Talijanom, ali je govorio i hrvatski i prema hrvatskim svećenicima i vjernicima bio pravedan. Usp. Božo MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod u Istri 2*, Pazin 1973., str. 324.

20 Marijan BARTOLIĆ, n. dj., str. 15 – 20.

smrti Mira Bulešića 24. kolovoza 1947., odlučio je da se mora probiti do Lanišća i voditi njegov sprovod. Kad su ga nadomak Lanišća zaustavili milicioneri i naredili mu da se vrati kući, Pavić je odrješito odgovorio: "*Idem pokopati svećenika, koga sam odgojio kao antifašista koji ljubi svoj narod!*" I nastavio je prema Lanišću, dok su drugi svećenici i vjernici bili grubo vraćeni kućama.²¹

Više sam puta kušao saznati od dr. Pavića neke pojedinosti iz onoga vremena, ali nije želio o tome govoriti, jer su njega zanimala "*jedino pastoralna i katehetska pitanja*". Priznao mi je da je imao okapanja s OZNA-om. Ipak sam uspio saznati da je on za vrijeme svoga boravka u Rimu slao znanicu kojeg je smatrao pouzdanim vijesti i poruke koje je dobivao iz diplomatskih krugova, a odnosile su se na poratno uređenje Istre. Prema tim saznanjima Pavić je smatrao partizanski pokret uzaludnim. A njegov ga je pouzdanik, svjesno ili nesvjesno, odao partizanskim krugovima. Tako je njegovo prezime bilo uvršteno u prvo izvješće koje je Ivan Motika svibnja 1943. iz "baze 5" poslao pretpostavljenima.²²

S U M M A R Y

A WAR TIME INAUGURATION MASS IN SVETVINČENAT

The A. describes the religious and spiritual preparation of the parishioners of Svetvinčenat for the ordaining and inauguration mass of a local young man, Miroslav Bulešić, who studied theology in Rome. The local parish priest Antun Cukarić wanted to exalt this exceptional event, so he called for the help of Ratimir Beletić, a priest from Pula who had also studied theology in Rome. The preparation of the congregation consisted of persuasion, devoutness and sacraments, so that they may meet the feast for Bulešić in April 1943 in a thorough manner. In that period the "partisan popular liberation movement", headed by Ivan Motika from "Base 5" started to spread in the territory of Svetvinčenat. In May and June 1943 he sent two reports to his superiors, in which he described the religious preparations as if they were a direct attack by the Vatican on the newly born partisan movement. He made his conclusions on the fact that Bulešić had returned from Rome, as had

21 Isti, str. 117 – 118.

22 Vidi bilj. 18.

Beletić some time before. In order to be more convincing, he also involved Don Ivan Pavić, concocting all three of them into a fabricated Vatican conspiracy against the partisans in the Svetvinčenat area. Ivan Pavić, disliked by the fascist authorities and politically suspect, was confined to Southern Italy in 1940, from where he could not move without a written consent by the police. Although he wanted very much to come to the ordaining of Bulešić, whom he prepared for seminary and followed through his schooling, he did not even attempt to request permission for the voyage, neither had he the courage to travel without the police authority's permission. As he could not fulfill his desire, when he heard of Bulešić's martyr's death on the 24th August 1947, he courageously broke the police line the day after that and lead the funeral in Lanišće.

The researchers of the partisan movement always considered Motika's war reports indisputable, so that nobody ever had the courage to publicly question their truthfulness.

RIASSUNTO

MESSA NOVELLA A SANVINCENTI DURANTE LA GUERRA

In questo articolo l'autore descrive i preparativi parrocchiali per la messa novella di don Miro Bulešić dopo aver terminato gli studi teologici a Roma. Il parroco don Antonio Cukarić ha solennizzato il lieto evento con l'intervento del cappellano corale di Pola don Ratimir Beletić, che pure ha studiato teologia a Roma. Assieme hanno programmato i preparativi con devozioni serali, prediche bilingui e confessioni dei fedeli. Proprio in quel periodo aveva iniziato nei dintorni il movimento partigiano capeggiato da Ivan Motika, rientrato clandestino in Istria dalla Jugoslavia per organizzare la lotta antiitaliana e antifascista. Il Motika ha inviato dal suo nascondiglio due relazioni ai suoi superiori nel maggio e giugno 1943 e, non avendo altre notizie, ha descritto i suddetti avvenimenti come attacco frontale alla sua organizzazione, appena iniziata e conosciuta da pochi cospiratori e rari seguaci.

Il rientro da Roma di don Miro Bulešić come pure la presenza a Sanvincenti di don Ratimir Beletić come predicatore e organizzatore della messa novella hanno indotto il Motika alla conclusione, ingenua o maliziosa, che l'operato dei sacerdoti è stato organizzato niente meno che dal Vaticano. Nella relazione ha incolpato pure don Ivan Pavić. Però don Ivan Pavić era stato messo al confino dalle autorità fasciste già nel 1940 ad Avvelino e poi a Roma dove frequentava lo studio del diritto canonico alla Gregoriana e da Roma non si mosse durante tutto l'anno

accademico 1942-1943. Aveva desiderato fortemente di intervenire alla messa novella e di condurre all'altare don Miro, che aveva preparato per il seminario e paternamente assistito durante gli studi, ma non voleva compromettere se stesso e altri sacerdoti davanti le autorità italiane. Le relazioni di Ivan Motika erano trattate dagli studiosi del movimento partigiano come verità indiscussa e come tale la descrivevano durante il regime comunista.